

Alkoholien kotivalmistuksesta

Alkoholijuomien valmistaminen kuuluu Suomessa pääsäännön mukaan yksinoikeutena alkoholilyhtiölle. Tästä monopoliperiaatteesta on poikkeuksena yksityisen kansalaisen oikeus tietyn edellytyksin valmistaa kotitarpeeksi olutta ja viiniä. Näitä säännöksiä koskevan hallituksen esityksen alkoholilain ja keskioluesta annetun lain muuttamisesta (HE 1978 vp. n:o 276) eduskunta hyväksyi maaliskuun 2. päivänä 1979; muutokset tulevat voimaan 1. 6. 1979 (251/79 ja 252/79).

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan uusia säännöksiä ja hallituksen esitykseen johtaneita syitä lähinnä Alkon hallintoneuvoston sosiaali- ja terveysministeriölle tekemän ehdotuksen ja em. hallituksen esityksen pohjalta.

AIKAISEMMAT SÄÄNNÖKSET JA TAUSTAA NIIDEN MUUTTAMISELLE

Väkijuomalaki 1932

Kieltolain tilalle 1932 voimaan tullessa väkijuomalaissa sallittiin alkoholijuomien kotivalmistus eräin edellytyksin ja rajoituksin. Väkijuomalain 83. §:ssä säädettiin seuraavaa:

”Tämän lain säännökset väkijuomain valmistuksesta, hallussapidosta ja verotuksesta eivät koske kotitarpeeksi valmistettuja mallasjuomia eivätkä myöskään kotitarpeeksi marjoista, hedelmistä tai muista kasvinosista yksinomaan käymisen avulla valmistettuja viinejä.”

Valmistaa sai siis ainoastaan käymisen avulla ja kotitarpeeksi, minkä katsottiin sisältävän oman nautintakäytön lisäksi myös tavanomaisen kestiystävyyden. Lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (n:o 1/1932 ylim. vp.) perusteluissa ei määritelty

tarkemmin — ei myöskään 83. §:n erityissäännöksessä — mallasjuomien valmistuksessa luvallisia raaka-aineita; sitä vastoin viinin valmistus oli nimenomaan ilmoitettu sallituksi ”marjoista, hedelmistä tai muista kasvinosista”.

Sokerin osuudesta valmistuksessa ei ollut nimenomaista säännöstä. Oikeuskäytännössä — tosin horjuvassa — katsottiin kuitenkin yleisesti, ettei sellaista juomaa, joka oli valmistettu maltaista tai muista viljatuotteista hiivaa ja vettä käyttäen ja jonka alkoholipitoisuus sokeria lisäämällä oli saatu nousemaan huomattavasti yli 2,25 painoprosentin, voitu pitää säännöksessä tarkoitettuna mallasjuomana. Oikeuskäytäntö muuttui korkeimman oikeuden annettua 1950-luvun lopulla kaksi selostetusta tulkinnasta poikkeavaa päätöstä. Niiden mukaan sokerin käyttö mallasjuoman valmistuksessa — maltaiden, hiivan ja veden lisäksi — katsottiin luvalliseksi (toisessa tapauksessa juoman alkoholipitoisuus oli 8,9 p-% ja toisessa 6,4 p-%).

Kotiviinin valmistamisen yhteydessä sokerin käyttö hyväksyttiin ja sitä pidettiin välttämättömänäkin, jos raaka-aineena käytettiin sokeripitoisuudeltaan alhaisia kotimaisia marjoja ja hedelmiä.

Vuoden 1968 alkoholilain-säädäntö

Vuoden 1968 alkoholilainsäädännössä kotivalmistusta koskevia säännöksiä tarkistettiin ja samalla tiukennettiin. Säännös alkoholilain 3. §:ssä (vrt. laki keskioluesta 5. § 2 mom.) oli seuraava:

”Tämän lain estämättä saa kotitaloudessa omaksi kotitarpeeksi maltaista ja muista viljatuotteista valmistaa olutta yksinomaan käymisen avulla niin, että juoman alkoholi muodostuu pääasiassa siitä sokerista, joka on syntynyt valmistuksessa käytetyistä maltaista ja niiden ohella käytetyistä muista viljatuotteista.

Marjoista, hedelmistä ja muista sellaisista kasvinosista, ei kuitenkaan maltaista tai muista viljatuotteista, saa niin ikään kotita-

loudessa omaksi kotitarpeeksi valmistaa viiniä. Valmistuksen tulee tapahtua yksinomaan käymisen avulla ja siten, että sanotut valmistusaineet tai niiden käymisen yhteydessä syntyneet maku- ja aromiaineet ovat juomassa selvästi havaittavia.”

Väkijuomalain vastaavaa säännöstä näin ollen täydennettiin mm. maininnalla oluen valmistuksen raaka-aineista (”maltaista ja muista viljatuotteista”) ja lisäksi säädettiin, että juoman alkoholin tulee olla muodostunut pääasiassa siitä sokerista, joka on syntynyt näistä viljatuotteista. Alkoholipitoisuutta lisäävää sokeria sai siis käyttää, mutta vain vähäisessä määrin. Säännöksen tarkoituksena oli estää sellainen valmistus, jossa erityisesti oli tavoitteena sokerin avulla saavuttaa suuri alkoholipitoisuus. Tällaista juomaa ei voitu pitää tyypillisenä laissa tarkoitettuna mallasjuomana vaan jonain muuna päihdytysaineeksi aiottuna alkoholipitoisena aineena (”kilju”).

Myös kotiviinin valmistamista koskevaa säännöstä tarkistettiin. Tavoitteena oli, että siinä tarkoitettu tavoin valmistettua alkoholipitoista ainetta voitiin yleisen käsityksen mukaan perustellusti pitää viininä. Kun väkijuomalaissa valmistuksen raaka-aineeksi mainittiin marjat, hedelmät ja muut kasvinosat, alkoholilain säännöksessä ilmaisua tiivistettiin ja ainesosina kysymykseen tulevat kasvinosat liitettiin lähemminkin valmistuksessa tavanomaisesti käytettyihin marjoihin ja hedelmiin lisäämällä tälle kohdalle sana ”sellaisista” (kasvinosista). Varmuuden vuoksi säännökseen otettiin vielä nimenomainen maininta siitä, ettei raaka-aineena saa käyttää maltaita tai muita viljatuotteita. Sokerin käyttöä ei edellä mainituista syistä katsottu aiheelliseksi erityisesti säännellä. Sokerin tai muiden valmistuksessa tavanomaisten mauste- ja lisäaineiden käyttöä ei kuitenkaan saanut johtaa siihen, että säännöksessä tarkoitettujen valmistusaineiden tai maku- ja aromiaineiden ei enää olisi selvästi juomassa havaittavissa.

Hallintoneuvoston kirjelmässä sosiaali- ja terveysministeriölle keväällä 1978 korostettiin perinteiseen alkoholijuomien kotivalmistukseen olennaisesti kuuluvan, että perusraaka-aineena oluen valmistuksessa käytetään maltaita tai muita viljatuotteita ja kotiviinin valmistuksessa kotitalouden ylijäämämarjoja tai hedelmiä taikka "muuta sellaisia kasvinosia". Näiden perinteisten raaka-aineiden rinnalle ja tilalle olivat kuitenkin tulleet erilaiset tehdasmaisesti valmistetut kotimaiset ja ulkomaiset uutteen ja tiivisteen. Niitä oli yleisessä kaupassa saatavana pakkausko- naisuuksina — ns. valmispak- kauksina —, jotka sisälsivät val- miiksi annosteltuina lähes kaikki tarvittavat valmistusaineet ja tarkat valmistusohjeet. Ohjeiden mukaan ne oli tarkoitettu nimen- omaan käytettäväksi valmistet- taessa kotitalouksissa alkoholi- lainsäädännön alaista mallasjuo- maa tai kotiviiniä. Pakkauksissa oli myös sellaisia valmistuksessa käytettäväksi tarkoitettuja li- sä-aineita, jotka soveltuivat huo- nosti nykyisessä lainsäädännössä asetettuihin valmistuksen kritee- reihin. Pakkauksen mukana oleva valmistusohje (sokerin ohjeelli- nen määrä) johti usein selvästi sellaiseen "mallasjuomaan", jota ei voitu pitää laillisenä. Eräiden tiivisteen tuotenimikkeisiin oli jouduttu sekä elinkeinohallituk- sen että alkoholilyhtiön toimesta puuttumaan myös sen vuoksi, että niihin sisältyi selvästi har- haanjohtavia tietoja ja ilmaisuja, joiden ei voitu katsoa olleen sopusoinnussa alkoholimainon- nasta ja muusta myyntityöstä- mistoiminnasta annettujen mää- räysten kanssa.

Mainittujen pakkausko- naisuuksien katsottiin soveltuvan huonosti valtion monopolille ra- kentuvaan alkoholijärjestel- määmmen. Kun ei voitu katsoa riidattomaksi, että voimassa ole- vien kotivalmistusta koskevien

säännösten nojalla olisi voitu es- tää valmispakkausten, joita lisäk- si näkyvästi ja voimakkaasti markkinoitiin, käyttäminen koti- valmistuksessa, pidettiin välttä- mättömänä säännösten tarkista- mista.

Hallintoneuvoston ehdotuksen mukaan kotioluen valmistus olisi edelleenkin voitu sallia paitsi maltaista ja muista viljatuotteista sellaisinaan, myös käyttäen raaka-aineina valmiissa pakkaukses- sa olevaa mallasuutetta tai -ti- vistettä. Pakkauksiin liitetyissä ohjeissa tai muutoin kuluttajalle ei kuitenkaan olisi tullut antaa sellaista — lähinnä sokerin käyt- töön liittyvää — valmistusohjetta, joka johtaisi laittomaksi katsotta- vaan juomaan ("kilju").

Hallituksen esityksessä (1978 vp. n:o 276) korostettiin tavoitteena olevan, että puheena olevat pakkausko- naisuudet poistuisi- vat markkinoilta alkoholipoliitti- seen järjestelmäämmen soveltu- mattomina. Kotitalouksissa saisi kuitenkin edelleen omaksi koti- tarpeeksi valmistaa perinteistä kotiviiniä ja kotiolutta, mutta ainoastaan laissa määrättyistä, ta- vanomaisessa jalostamattomassa muodossaan olevista perusraa- ka-aineista. Perusteluiksi hallitus esitti lisäksi mm. sen, että pak- kausko- naisuuksien käytön sal- liminen on omiaan johtamaan alkoholin kokonaiskulutuksen li- sääntymiseen, minkä lisäksi val- tio niiden johdosta menettää osan verotulojaan. Ehdottamiensa lainkohtien noudattamisen tehos- teeksi hallitus ehdotti annetta- vaksi tarvittavat rangaistus-, me- nettämis- ja hävittämissäännök- set.

Sellaisiin pakkausko- naisuuk- siin, joista valmistetaan enintään 2,25 painoprosenttia etyylialko- holia sisältävää mallasjuomaa — ns. kotikaljaa —, ei ollut tarkoitus puuttua. Elintarvike- ja juoma- teollisuudessa käytettävän mal- lasuutteen valmistus olisi näin ollen edelleen mahdollista.

1. 6. 1979 VOIMAANTULEVAT SÄÄNNÖKSET

Edellä selostetuista perusteista muu-

tettu alkoholilain 3. § kuuluu seuraavasti:

"Tämän lain estämättä saa ko- titaloudessa omaksi kotitarpeek- si, ainoastaan maltaista ja muista viljatuotteista valmistaa olutta yksinomaan käymisen avulla niin, että juoman alkoholi muodostuu pääasiassa siitä sokerista, joka on syntynyt valmistuksessa käyte- tyistä maltaista ja niiden ohella käytetyistä muista viljatuotteis- ta.

Kotitaloudessa saa omaksi koti- tarpeeksi valmistaa viiniä ainoas- taan tuoreista tai kuivatusta he- delmistä, marjoista, raparperista ja rypäleistä. Valmistuksen tulee tapahtua yksinomaan käymisen avulla ja siten, että sanotut val- mistusaineet tai niiden käymisen yhteydessä syntyneet maku- ja aromiainekset ovat juomassa sel- västi havaittavissa."

Oluen valmistamista koskevan 3. §:n 1 momentin säännös on muutoin sanatarkasti samansäl- töinen kuin nykyisinkin, paitsi että siihen on lisätty sana "ai- noastaan" korostamaan, että ko- tioluen — sahdin — valmistami- ssa on pitäydyttävä edelleenkin lain perinteisiin luontaistaloudes- sa käytettäviin, jalostusasteel- taan alhaisiin valmistusaineisiin, maltaisiin ja muihin viljatuottei- siin.

Kotiviinin valmistamista kos- kevaan 3. §:n 2 momentin sään- nökseen on niin ikään lisätty edellä sanotussa tarkoituksessa sana "ainoastaan" ja lueteltu ai- kaisempaa tarkemmin ne perin- teiset (perus)raaka-aineet, joista viiniä voidaan valmistaa. Tällaisia raaka-aineita voivat olla ainoas- taan tuoreet ja kuivatut hedel- mät, marjat ja rypäleet sekä raparperi. Edellä sanottuun liit- tyen on lain tarkistuksen tavoit- teiden mukaisesti säännöksestä poistettu tarpeettoman laaja- alaisena ja myös tulkinannavarai- sena pidetty maininta "muiden sellaisten kasvinosien" käyttämi- sestä valmistuksessa raaka-ai- neena. Sokerin käyttämisestä vii- nin valmistuksessa ei nykyään katsottu olevan aihetta ottaa la- kiin nimenomaista säännöstä. Kuten edellä alkoholilain nykyi-

sen 3. §:n säännöksen sisältöä — joka tältä kohdin pysyy muuttumattomana — selostettaessa todettiin, sokerin käyttöä rajoittaa säännös siitä, että viinin valmistusaineet tai maku- ja aromiainekset tulee voida havaita valmiissa juomassa.

Hallituksen esityksen mukaan valmiiden pakkaussarjojen lisäksi myös muiden teollisesti valmistettujen tuotteiden, kuten mehutiivisteiden, käyttö ei olisi sallittua tehtäessä kotiolutta tai -viiniä.

Muiden aineiden, tuotteiden tai valmisteen kuin alkoholilain 3. §:ssä mainittujen luvallisten valmistusaineiden maahantuonti, valmistaminen, kaupaksi tuominen tai kaupan pitäminen siinä tarkoituksessa, että niitä tullessiin käyttämään alkoholijuoman valmistukseen, säädettäisiin rangaistavaksi. Myös houkutteleva alkoholijuomien luvattomaan valmistukseen mainostamalla tai muutoin esittelemällä taikka pitämällä esillä tässä yhteydessä kiellettyjä alkoholijuoman valmistusaineita on rangaistava teko. Samoin on rangaistavaa valmistusohjeella kehottaminen, opastaminen tai houkutteleva luvattomaan alkoholijuoman valmistukseen. Kielletyt, alkoholijuoman luvattomaan valmistukseen tarkoitetut aineet, tuotteet tai valmisteet voidaan tuomita valtiolle menetetyiksi tai laissa säädetyin edellytyksin hävittää.

LOPPUTOTEAMUKSIA

Edellä esitetyn nojalla voi todeta, että myös 1. 6. 1979 jälkeen on perusraaka-ainepohjaltaan perinteinen kotioluen ja -viinin valmistaminen sallittua yksinomaan käymisen avulla kotitaloudessa omaksi kotitarpeeksi.

Tislaaminen ei ole sallittua, mutta valmistetun juoman luvallisuus ei riipu siitä, kuinka suureksi alkoholipitoisuus säännöksen mukaisessa valmistamisessa nousee.

Muuttuneiden säännösten ollenaisiin ja erityisesti tavoiteltu vaikutus on, että niiden tultua voimaan markkinoilta poistuvat

alkoholijärjestelmällemme ja perinteiselle alkoholien kotivalmistukselle vieraat valmispakkaukset edellä selostetuin tavoin. Toisaalta kotioluen ja -viinin valmistuksessa kiellettyjä valmistusaineita voidaan tietenkin edelleen käyttää luvallisiin tarkoituksiin, kuten esim. mallasuutteita elintarvikke- ja juomateollisuudessa.

Oluen ja kotiviinin valmistuksessa käytetään varsinaisten alkoholia synnyttävien perusraaka-aineiden lisäksi tavanomaisesti erilaisia makua tai aromia juomaan antavia aineita sekä lisäaineita, kuten hiivan ravinteväsuoloja ja hapettumista estäviä aineita. Niiden käytölle yleisesti hyväksyttävän käytännön rajoissa uudet säännökset eivät voine asettaa esteitä eikä sitä liene tarkoitettukaan. Valmis juoma — kotiolut ja -viini — tulee kuitenkin aina uusien säännösten asettamissa rajoissa voida tunnistaa olueksi tai viiniksi.

Junno Pekkala

Uusi pohjoismainen alkoholi- ja huumetutkimuksen lautakunta

Pohjoismaiden ministerineuvosto päätti joulukuussa 1978 perustaa vuoden 1979 alusta uuden pohjoismaisen alkoholi- ja huumetutkimuksen lautakunnan. Lautakunnan puheenjohtajaksi valittiin dosentti *Kettil Bruun* Alkoholitutkimussäätiöstä. Lautakunnan sijoituspaikaksi tuli Helsinki.

Alkoholi- ja huumetutkimuksen lautakunta jatkaa Pohjoismaisen alkoholitutkimuslautakunnan (Tukholma) ja Huume- tutkimuksen pohjoismaisen yhteistyöelimen (Oslo) työtä.

Toiminnan pääpaino suunnataan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen sosiaalilääketiede ja sosiaalipsykologia mukaan luetuna. Biologis-luonnontieteelliseen tutkimukseen kiinnitetään

myös huomiota lautakunnan työssä.

Lautakunnan tehtävänä on erityisesti

— edistää ja kehittää Pohjoismaissa tieteidenvälisiä yhteyksiä alkoholi- ja huumetutkimuksessa sekä muita riippuvuutta aiheuttavia aineita koskevassa tutkimuksessa;

— panna alulle ja suunnitella sellaisia yhteispohjoismaisia hankkeita, joiden tarkoitus on valaista tärkeitä alkoholi- ja huumeepoliittisia kysymyksiä;

— edistää pohjoismaista yhteistyötä tiedotustoiminnassa ja dokumentoinnissa;

— järjestää pohjoismaisia tutkijakokouksia sekä edistää tutkijakoulutusta ja -vaihtoa.

Lautakuntaan kuuluu kolme jäsentä Tanskasta, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Jäsenet valitaan enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan; samat jäsenet on mahdollista valita uudelleen. Jokaisella jäsenellä on henkilökohtainen varamies. Islannille suodaan tilaisuus osallistua lautakunnan työskentelyyn.

Kunkin maan jäsenistä kahden tulee olla tutkijoita ja yhden hallintovirkamies. Suomea edustavat lautakunnassa Kettil Bruunin lisäksi tutkija *Esa Österberg* Alkoholipoliittiselta tutkimuslaitokselta ja toimistöpäällikkö *Håkan Hellberg* lääkintöhallituksesta.

Lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan, jonka toimikausi kestää kaksi vuotta; puheenjohtajan uudelleenvalinta yhdeksi vuodeksi on mahdollista. Puheenjohtaja pitää valita vuoroin kustakin jäsenmaasta.

Lautakunnan apuna on sihteeristö, jota johtaa tutkimussihteerri. Vuoden 1979 ensi puoliskolla tutkimussihteerin virassa on *Björn Hibell* Ruotsista.